

India nyelvei és nyelvcsaládjai

Nyelvi tervezés a 20. században

Manuka

Országos Tudományos Diákköri Konferencia

India, a soknyelvű és soknemzetiségű állam

Dolgozatom témájaként India 20. századi nyelvpolitikáját és nyelvi tervezését választottam, ugyanis roppant érdekes az, ahogy ebben a multietnikus és multikulturális társadalomban a függetlenség elnyerése után kialakult a nyelvekkel kapcsolatos szabályozás mai formája.

Dolgozatom két fő probléma megoldását, továbbá az ezekhez tartozó elméleteket, történeti-nyelvpolitikai irányzatokat és változásokat járja körbe: az egyik az államnyelv koncepciójának változása, a másik pedig a regionális nyelvek szerepe. Ezen a két területen ment végbe föderális szintű, központi tervezés és szabályozás. Ha az indiai nyelvpolitikáról, ill. nyelvi tervezésről beszélünk, mindenképp ezek azok a kérdéskörök, amelyekkel elsősorban érdemes foglalkozni, hiszen ezek azok a területek, amelyek a legnagyobb vitát gerjesztették, a legtöbb embert érintették, és a lehető legjobban mutatják be az indiai föderalizmus előnyeit, hátrányait és a közpolitika bizonyos sajátosságait. Dolgozatomban elsősorban arra keresem a választ, hogy a nyelvi tervezés megvalósult formája sikeres volt-e, azaz: a felmerülő társadalmi-nyelvi problémákat sikerült-e kezelni olyan módon, amely a központi kormányzat és a regionális erők számára is elfogadható volt.

I. Nyelvpolitika, nyelvi tervezés

1. Normaválasztás, standardizáció, kodifikáció. Volt gyarmatok nyelvpolitikája.

A világ minden országában szükség van nyelvi tervezésre, vagyis az ország nyelveinek és nyelvváltozatainak használatát szabályozó hivatalos politika kialakítására és gyakorlati alkalmazására. Az államok gyakorlati működéséhez elengedhetetlen az, hogy rögzítve legyen a törvényhozás, az államigazgatási szervek, az igazságszolgáltatás adminisztrációs nyelve, a közmédia, az oktatás, az állampolgárok ügyintézésének lehetséges nyelvei. Sok államban ez a nyelv egyértelműen a többség nyelve lesz, a hivatalos nyelvpolitika itt legfeljebb a kisebbségi nyelvhasználat területén találkozhat kihívásokkal. Azonban a világ számos területén a kérdés ennél sokkal összetettebb, hiszen a többnemzetiségű, többnyelvű, esetleg komoly demokratikus hagyományokkal nem rendelkező országokban elkerülhetetlen a különböző csoportérdekek ütközése, a központi hatalom állásfoglalása, a végrehajtás és az ezt körülvevő viták. Különösen jellemzőek ezek a folyamatok a volt gyarmati államokra, amelyek csak a 20. század derekán, a dekolonizáció után szembesültek mindezen problémákkal. Sokuk számára

ezért, azok a folyamatok, amelyek a fejlett világ államaiban már a 18-19. században lejátszódtak (nyelvújítás, államnyelv kialakítása, regionális nyelvek hanyatlása, ld. Franciaország), itt csak a 20. század közepén váltak az állam és kormányzat számára kézzelfoghatóvá és sürgető kérdéssé. A helyzetet általában tovább bonyolította a gyarmatosítók nyelvi örökségének problémája is, amely a volt gyarmatokat komoly dilemma elé állította hivatalos nyelvpolitikájuk kialakítása során a normaválasztás és kodifikáció folyamatában. (De Swaan 2004: 73-74.) A normaválasztás a többnyelvű országokban a hivatalos, oktatási és egyéb célokra szolgáló norma kiválasztását jelenti. Ez lehet a helyi nyelvek vagy nyelvváltozatok egyike, de ezek esetleges rivalizálása miatt szükség lehet más eredetű normanyelv kiválasztására is. (Crystal 2008: 454.) A kodifikáció folyamán a kiválasztott nyelv standardizációja történik, amely során a nyelvet olyan szintre kell emelni, ahol eleget tehet az országos szintű kommunikációs követelményeknek. Szükség van a szóbeli, írásbeli, szaknyelvi standard felállítására, központosításra, írásrendszer elfogadására. Utóbbi kiválasztása azért is fontos momentum, mert az egyes írásrendszerek megjelenéséhez gyakran vallási, kulturális asszociációk társulhatnak. Jellemző példája ennek a muszlim országok írásmódjának megválasztása: hisz míg a (modifikált) arab írás használata a muszlim világhoz tartozás asszociációját eredményezi (ld. Pákisztán¹ és az urdú), addig a modifikált latin ábécé használata az európai kultúrkörhöz való tartozás érzetét kelti (ld. Törökország írásrendszer-választása). Az egységes írás tehát politikai szimbólum is, amellet, hogy költségcsökkentő gazdasági intézkedés. Kiválasztását vallási, politikai, történelmi jellemzők befolyásolják és komoly politikai üzenetet közvetíthet. (Crystal 2008: 455.)

A nyelvpolitika kialakítása szinte minden esetben komoly alkufolyamat során zajlik, amelyben a társadalom rivális csoportjai versengenek egymással érdekeik érvényre juttatásáért, hiszen tisztában vannak vele, hogy a nyelvhasználat kérdése azon túl, hogy társadalmi, politikai üzenetet közvetít, komoly gazdasági – pénzügyi előnyökkel is járhat. Nem elhanyagolható emellett a nyelv identitásképző szerepe sem. A nyelv a közösségi élet nyilvánvaló jellegzetessége, azonnal szembetűnő ismertetőjel, kapcsolat a történelmi múlttal. A nyelvi identitás ezért gyakran komoly konfliktusok kirobbantója, hiszen a kialakuló

¹ A legnagyobb indiai nyelveknek és a legjelentősebb indiai történelmi személyiségeknek, eseményeknek, helységneveknek létezik a magyar nyelvben is meghonosodott átírása. Mivel azonban az indiai témákat taglaló művek általában angol – ritkább esetben német – nyelvű forrásokra támaszkodnak, ezért a legtöbbször vagy az angolos írásmódot veszik át teljes egészében (pl. Rajastán), vagy az angol fonetikának megfelelő magyaros átírást használják (pl. Banglades). Mindennek ellenére a magyar nyelvben lehetséges az eredeti kiejtést jobban tükröző helyesírás (Rádzsasztán, Banglades stb.). Dolgozatomban ezért a magyar fonetikának megfelelő átírási rendszert fogom alkalmazni: a magyar ábécé betűkészlete által biztosított lehetőségeken belül igyekszem rekonstruálni az eredeti kiejtéshez legközelebb álló alakokat. Sajnos ez a módszer nem teszi lehetővé a teljesen hű reprodukciót, mivel az indiai nyelvek sajátos retroflex hangzói nem adhatóak vissza a magyar nyelv ábécéjével, csupán mellékjelekkel, amelyeket viszont dolgozatomban mellőzni fogok.

nemzeti azonosságtudat egyik legfőbb szimbóluma a nyelv (Crystal 2008: 57.), amely minden esetben összekapcsolódik más faktorokkal is (vallási, etnikai, földrajzi, gazdasági, politikai stb.).

II. India, a soknyelvű és soknemzetiségű ország

1. A mai India nyelvi térképe

Egymástól nagyságrendekkel eltérő adatokat találhatunk arról, hogy napjaink Indiájában pontosan hány nép, hány vallás, hány nyelv és egymás mellett élő csoport is található, azt azonban mindenképp elmondhatjuk, hogy az 1947-ben létrejött Indiai Köztársaság 3 287 263 millió km²-én élő 1 205 073 612 (CIA 2012) lakosa hihetetlen diverzitású társadalmat alkot.

Indiában napjainkban több, mint száz nyelvet, és még ennél is több dialektust tartanak számon (Census of India 2001), mindebből azonban 22 olyan nyelv van, amely az alkotmányba bejegyzett hivatalos nyelv (Scheduled Languages) státuszát élvezi. Ezek az alkotmányban is szereplő nyelvek azonban India lakosságának 95,8%-át lefedik. (Annamalai 2008: 226.) Ezek között foglal helyet a hindí és az angol, amelyek az alkotmány értelmében az Indiai Köztársaság hivatalos nyelvei (Official Languages), valamint a nagy regionális nyelvek, amelyek az egyes tagállamok hivatalos nyelvei. Külön említést érdemel, hogy a 22 nyelv közül egyik sem élvez abszolút többséget a beszélőinek számát tekintve, még a legszélesebb körben használt hindí sem éri el az 50%-ot (Census of India 2001). A regionális nyelvek mellett nagyon nagy a néhány száz vagy ezer beszélővel rendelkező törzsi vagy kisebb közösségi nyelvek száma. Ezek főként a munda vagy tibeto-burmai nyelvek családjába tartoznak, és elterjedtségük és jelentőségük korántsem hasonlítható a szubkontinens domináns nyelvcsaládjaihoz, az indoeurópai újind² vagy a dravida³ nyelvekéhez. (Annamalai 2008: 226.).

A szubkontinens legnagyobb államában élő népesség komoly vallási, gazdasági, regionális és etnikai törésvonalak mentén is tagozódik, mely ellentétek gyakran évszázadok óta fennállnak. A hindú-muszlim, bráhmána-ksatrija, észak-déli szembenállás már régóta az indiai mindennapok részét képezi, és az idők során változó intenzitással, de vissza-visszatérve jelentkezett.

² Beszélőinek száma alapján legjelentősebb ezek közül a hindí-urdú, melyet a bengáli, maráthi, pandzsábi, órijá, gudzsaráti, ászámi, kónkaní nyelvek követnek (Census of India, 2011).

³ A legjelentősebb dravida nyelvek közé tartozik a telugú, a tamil, a kannada, malajálam és a tulu (Census of India, 2011).

Dolgozatom középpontjában a 20. század nyelvi küzdelmei állnak, amelyek kétségkívül jelentősek voltak, azonban nem ragadhatóak ki kontextusukból, sem időben, sem társadalmi beágyazottságban. A tárgyalt nyelvi konstelláció elemzése közben India történeti múltja sem hagyható figyelmen kívül, hisz a szubkontinens politikatörténete is nagymértékben befolyásolja napjaink helyzetét. Az egymást követő hódítók által hozott kulturális hatások, kultúrnyelvek és politikai modellek mind éreztetik hatásukat, melyek közül azonban témánk esetében talán legrelevánsabbként a brit gyarmati uralom jelölhető meg. A plassey-i csatával véglegessé váló, 1947-ig tartó brit jelenlét (Folk 2007: 77.) következtében a létező indiai nyelvi különbségek rögzültek és kiéleződtek. A gyarmati rendszerből és a hirtelen elnyert függetlenségből kifolyólag Indiában is bekövetkeztek mindazon, a dekolonializált országokban jellemző nehézségek, amelyeket már fentebb említettem (államnyelv megválasztása, kisebbségi nyelvhasználat, a gyarmatosítók nyelvi öröksége stb.).

A nyelvi konfliktusokat vizsgáló szakirodalom több olyan tényezőt azonosított, amelyek fennállása esetén az egyes országokban nyelvi konfliktusok bekövetkezése valószínűsíthető. Elsősorban azon esetekben, ha több nyelvnek vagy dialektusnak kell a politikai, gazdasági, kulturális dominanciáért harcolnia. Minél több a versengő nyelv, annál valószínűbb az összeütközés, és ez különösen jellemző a volt gyarmati országokra, ahol a nemzeti nyelv megválasztására is szükség van. Ezen kívül gyakori, hogy a nyelvi különbségek egybeesnek szociális különbségekkel is (pl. vallás, kaszt, népcsoport vagy bármely olyan jellemző, amelynek identitásképző szerepe van). Általános jólét esetén kevésbé valószínű a helyzet kiéleződése (ld. Belgium), de a fejlődő országokban jelentkező általános szegénység csak ront a helyzeten. Ezen kívül sokat számít a történelmi emlékezet, valamint a konfliktusok társadalmi beágyazottsága és emlékezete. (King 2008: 312.)

A szempontsort végignézve hamar észlelhető, hogy Indiában a fent említett jellemzők mindegyike megtalálható. A 2001-es indiai népszámlálási adatok 122 nyelvet (language), és 234 anyanyelvi nyelvváltozatot (mother tongue) különböztetnek meg (Census of India 2001). Indiában a vallási és nyelvi törésvonal is gyakran egybeesik, de a földrajzi, kasztbeli, és státuszbeli különbségek is gyakran megmutatkoznak a nyelvi szinten is. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a nyelvek a regionális, vallási és társadalmi identitás fontos részét is alkotják. Különösen fontos megemlíteni, hogy Indiában a nyelveknek és a nyelvészetnek komoly szakrális szerepe is volt, így gyakori a nyelvhasználatnak a vallásossággal való asszociációja. (King 2008: 313.) India rohamléptékben fejlődik, de továbbra is az alacsony jövedelmű országok közé tartozik (OECD 2011).

További adalék a gyarmati korszakból örökölt angol nyelv jelenléte. Nem egyszerű a kérdés, hisz az angol a globalizáció és a világméretű kommunikáció nyelve, valamint az indiaiak számára egyszerre az elnyomó gyarmatosító hatalomé is. Ettől függetlenül azonban mindenféle kormányzati és politikai szándék ellenére egyre inkább helyet talál magának a nagy regionális nyelvek szerkezetén belül, és egyre erősebb pozíciókat foglal el ahelyett, hogy szép lassan kikopna a hétköznapi használatból, ahogy azt annak idején az ország vezetői elképzelték.

Indiában nemcsak a nemzeti nyelv, hanem még az írásrendszer megválasztása sem lehet egyszerű, hisz az írás képe és a hozzá tartozó társadalmi-vallási asszociációk ugyanolyan kulcsfontosságú eleme a nyelvi identitásnak, mint maga a nyelv használata.⁴ Az indiai nyelvek legtöbbje önálló ábécével rendelkezik, amely fontos része a beszélők nyelvi identitásának.⁵

Mindezen komplikáló tényezők megléte miatt indokolt lenne feltételezni azt, hogy Indiában állandóak a nyelvi és nyelvi alapú konfliktusok. Az, hogy ez mindennek ellenére nincs így, azt véleményem szerint egyrészt a többnyelvű államiság hosszú története, másrészt a kompromisszum kész nyelvpolitika eredményezi. A továbbiakban ezeket a faktorokat szeretném bemutatni, ebben a sorrendben.

III. Az indiai nyelvi konstelláció

1. Az indiai nyelvek évszázadai, lingua francák

Az indiai nyelvi konstelláció korántsem a 20. században alakult ki, és a helyzet megértéséhez fontos tisztában lenni a történelmi – politikatörténeti előzményekkel. A történelmi India a kezdetektől fogva multietnikus és multikulturális terület volt.⁶ A szubkontinens nyelvi térképét az ismert történelem kezdetei óta két nagy nyelvcsalád határozza meg, az indoeurópai nyelvcsalád indoárja ágába tartozó nyelvek, valamint a dravida nyelvcsalád nyelvei. A dravida nyelvcsalád eredetéről keveset tudni, de az valószínűsíthető, hogy a dravida nyelvek

⁴ Ennek illusztris példája a hindi-urdú nyelv kérdése, amelyről később még bővebben esik szó.

⁵ Mint már korábban is utaltam rá, ez nem feltétlenül a leggazdaságosabb megoldás, ezt felismerve alakult meg Indiában a Róman Lipi Parisad („Latin Ábécé Egyesület”), melynek célkitűzése egy olyan latin betűs átírási rendszer kialakítása, amellyel az összes indiai nyelv átírható úgy, hogy az leegyszerűsítse a számítógép-használatot, amely nagyon komoly szerepet játszik az indiai gazdaság fejlődésében. Azonban a latin betűvel írt indiai nyelvek egyenlőre hivatalos szinten egyáltalán nem elfogadottak, a Száhitja Akadémia nem adományoz díjat annak, aki így írja irodalmi műveit. (Crystal 2008: 455)

⁶ Ez azzal sem változott meg, hogy a 20. században különböző államok alakultak területén. Napjainkban hét állam osztozik Dél-Ázsia földjén, amelyre a szakirodalom a tágabb értelemben vett „India” és „Dél-Ázsia” kifejezést alkalmazza: India, Pákisztán, Bangládés, Srí Lanká, Népal, Bhután és a Maldív-szigetek (King 2008: 312).

ősi változatai már az indoárja bevándorlás idején léteztek Észak-Indiában, majd az árják hódítása következtében lassan viaszorultak Dél-Indiába. (Somi 2000: 304-5.) Az i.e. 1. évezredben, északkeletről érkező indoárja hódítók kultúrnyelvének standardizált változata, a szanszkrit vált a klasszikus indiai műveltség nyelvén az egész szubkontinensen. Az indiai történelem első lingua francaja az i. sz. 4. században nyerte el standard, kikristályosodott formáját, amely érzéketlen volt a vernakuláris nyelvek regionalizmusaira, így a beszélők anyanyelvétől teljesen függetlenül válhatott igazi összekötő nyelvvé, még az elsősorban dravida anyanyelvű népesség által lakott dél-indiai területeken is. A szanszkrit amellet, hogy a tudományok és a klasszikus udvari irodalom nyelve volt, mindig is komoly szakrális szerepet töltött be a Veda-szanhiták és más, hinduizmushoz köthető filozófiai-teológiai iratoknak köszönhetően.

A szanszkrit jelentősége az idő múlásával egyre nagyobb lett, hisz a nép által beszélt nyelv fejlődése hamar más irányt vett, és a regionális vernakuláris nyelvek egyre nagyobb különbségeket mutattak. I. sz. 1000 körül már megjelentek az újind nyelvek korai változatai. (Körtvélyesi, 2008, 13-14.)

Az 1200-as évektől folyamatossá vált a muszlim jelenlét Észak-India területén. A legjelentősebb államalakulat, amelyet muszlim hódítók hoztak létre, a Mughal-birodalom volt (1526-1757). (Wojtilla 1988: 253.) A hódítók magukkal hozták az iszlám kultúráját, és a saját műveltségük nyelvét, a perzsát. Az udvari műveltség, irodalom és adminisztráció nyelvén a perzsa vált, amelyet boldogulásuk érdekében a hindú elit tagjai is elsajátították. (King 1994: 10.) Ugyan az őslakosok közül is sokan muszlim hitre tértek, és a vallással együtt a hódítók kultúráját és nyelvét is a magukévá tették (Wojtilla 1988: 222-223.), ez korántsem jelentette a klasszikus szanszkrit műveltség tradíciójának megszűnését. Az új és a régi lingua franca egymás mellett élt, egyik jelentősége sem csökkentette a másikat, csupán megváltoztatták azt. A két lingua franca közös jellemzője a vernakuláris nyelvekre gyakorolt hatása volt. A szanszkrit különböző mértékben ugyan, de mind az indoárja, mind a dravida nyelveket befolyásolta. Az indoárja nyelveknek mind nyelvtenában, mind szókincsét tekintve, míg a dravida nyelveknek elsősorban szókincsében mutatható ki jelentős mennyiségű szanszkrit elem. A perzsa nyelv széles körű adminisztratív és kulturális célú használata miatt pedig számos arab-perzsa lexikai és stiláris elem jelent meg mindazon vernakuláris nyelvekben, amelyek kapcsolatba kerültek a hódítók kulturális hatásával. (Abidi–Gargesh 2008: 114.)

2. Gyarmati időszak: a nyelvi tervezés kezdetei

A 18. században kezdődött a Brit Birodalom politikai, gazdasági, kulturális és nyelvi dominanciája a szubkontinensen. Nyelvi szempontból mindez egyrészt az indiai nyelvek elkülönülése és standardizációja szempontjából⁷, másrészt új lingua franca megjelenése szempontjából fontos. A brit uralom kultúr- és nyelvpolitikáját két korszakra oszthatjuk az érvényre jutó kultúrpolitikai irányzat alapján: anglicista és orientalista korszakra. (Zastoupil – Moir 1999: ix.)

Az orientalista irányzat a korszellemnek és a britek kialakulóban lévő hatalmi pozíciójának megfelelően az indiai kultúra, nyelvek és szokások lehető legjobb megismerését tűzte ki célul. Mindez elsősorban a brit pozíciók megerősítésének céljával és a helyi viszonyok jobb megismerésének szándékával magyarázható, de a keleti kultúra feltérképezésének tudományos igénye is kialakult. A gyarmati időszakban alakult ki az indiai nyelvek iránti európai érdeklődés. A 18. század végi, 19. század eleji orientalista felfogás dominanciája idején a brit adminisztráció - jobb működtetésének, valamint a létező közigazgatási rendszer és erőforrások kiaknázásának érdekében - a bennszülött kultúra és jogrendszer megismerését tűzte ki célul. Ez egyszerre jelentette a klasszikus indiai kultúra és nyelvek, valamint a kortárs indiai nyelvek tanulmányozását is. A nyelvek és jogrendszer megismerése céljából jól képzett brit hivatalnokok és jogászok érkeztek Indiába. (Zastoupil – Moir 1999: 2.) Közülük a legjelentősebb Sir William Jones volt, aki a szanszkrit nyelv indoeurópai eredetének megállapításával a tudományos érdeklődés középpontjába állította az indiai nyelveket. (King 2008: 315.) Az orientalizmus intézményesüléseként indiai szolgálatot teljesítő hivatalnokok képzésére és a tudományos kutatómunka elősegítésére felsőoktatási intézmények létesültek, melyek közül egyik legjelentősebb az 1800-ban alapított kalkuttai Fort William College volt. (Farooqi 2008.)

Szintén az orientalizmus paradigmáján belül választották meg a britek az adminisztráció és a helyiekkel való kapcsolattartás nyelvét. A hosszú tradíciójú muszlim uralom lingua francája, a perzsa nyelv egyeduralma sem szűnt meg azonnal.⁸ (King 1994: 9.)

Ezt kiegészítették egy helyi nyelvvel, az urdúval is. Az urdú, ez a Delhi környékén beszélt, újind alapokon nyugvó, arab-perzsa elemekkel átitatott, Mughalok által támogatott nyelv az Észak-India széles rétegei körében érthető hindusztáni nyelv elsősorban muszlim körök által használt regisztere volt, amely bizonyos fokú nyelvi folyamatosságot jelentett a

⁷ A britek számára a nyelvek elkülönülésének szorgalmazása politikai céljaikat szolgálta: az „oszd meg és uralkodj”-elvet igyekeztek alkalmazni. (Dasgupta 2003: 29)

⁸ A Brit Kelet-Indiai Társaság is fenntartotta adminisztratív nyelvként (King 1994: 9).

perzsa adminisztratív nyelv használata után. Az azonos írásrendszer, az arab-perzsa kölcsönszavak nagy száma, bizonyos perzsa nyelvtani szerkezetek jelenléte a nyelvben a természetes átmenetet segítette elő. (King 1994: 9.) Az urdú standardizálásában fontos szerepet játszott az említett Fort William College, ahol tankönyvek, szótárak összeállításával indult meg a standard urdú nyelv kialakítása. (Farooqi 2008.)

A 19. század közepére azonban mind Nagy-Britanniában, mind az indiai szubkontinensen győzedelmeskedett az evangelizáló, civilizáló reformmozgalom: az anglicizmus. A Brit Birodalom pozíciói megszilárdultak, többé nem volt szüksége az alkalmazkodásra és bizalomszerző intézkedésekre, emellett megerősödött az a hit, hogy a tudás, amelyet India nyújthatna a briteknek, nem ér fel a tudással, amelyet Nagy-Britannia nyújthatna az indiaiaknak. A vallásos gondolkodás számára a hindú dzsáti-rendszer és az egész indiai társadalom elfogadhatatlannak és reformra szorulóknak tűnt. A civilizálás első lépése az angol nyelv oktatása volt. A britek véleménye szerint az angol nyelv ismeretében az indiai társadalom megismerkedhetne a nyugati eszmékkel, tudománnyal és társadalmakkal, így természetes módon modernizálódna. Biztosak voltak az angol nyelv sikerében, hisz észlelték azt, hogy a perzsa, vallástól függetlenül, az indiai értelmiség kedvelt és elterjedt nyelvvé vált – pusztán azért, mert a perzsa volt az adminisztráció nyelve (természetesen később a költészetnek, daloknak, szépirodalomnak is volt ebben szerepe). Az új nyelv terjesztésének eszközévé a közoktatás vált. Engedélyezteté váltak a misszionárius iskolák, és a helyi adminisztrációt angol nyelvű iskolák létesítésére ösztönözték. (Zastoupil – Moir 1999: 5-8.) A számítások beváltak: az angol nyelv megvetette a lábát a szubkontinensen, ami egy azóta tartó, egyre nagyobb jelentőségű folyamat kezdetének bizonyult. Az indiai elit elsajátította a gyarmatosítók nyelvét, és saját pozíciójának megőrzése és kiterjesztése céljából egyre szélesebb körben kezdte használni azt. (King 2008: 315.) Az anglicista nézőpont végül a törvényekben is kifejezésre került: Sir William Bentinck főkirályzó 1833-ban az indiai oktatás és közigazgatás hivatalos nyelvét az angolt tette. (Marshman 1867: 65-66.)

Mint az a szubkontinens nyelvi küzdelmeinek későbbi történetéből is látszik, mind az orientalista, mind az anglicista irányzat által hozott nyelvi döntések nagymértékben befolyásolták a későbbi eseményeket és irányzatokat. Az orientalista-anglicista vitában hangoztatott elvek és érvek a későbbiekben, az indiai politikusok érvrendszerében is visszaköszönnek, és mind a mai napig meghatározzák az indiai nyelvi kérdések diskurzusát.

IV. A nyelvi tervezés és nyelvpolitika fénykora: a 20. század

1. A függetlenség felé

Azok a nemzeti érzések, amelyek a francia forradalom nyomán végigsöpörték Európát, Indiába megkésve érkeztek, első jeleik a szipojlázadás és az Indiai Nemzeti Kongresszus Párt (INC) 1885-ös megalakulása voltak. A soknyelvűség problematikája már a nemzeti mozgalom kezdeteitől komoly fejtörést okozott a vezetőinek. A nemzeti mozgalom későbbi vezetői ekkor szembesültek először azzal, hogy ha sikereket akarnak elérni, akkor valahogyan kapcsolatba kell lépniük azokkal a tömegekkel, akik körében az angol nyelv nem terjedt el, ezért sok figyelmet szenteltek a nyelvi kérdésnek. Az INC 1937-es kongresszusán a hindusztáni nyelv használata mellett döntöttek. (Dua 1991:559.) A hindusztáni használata mellett sok érv szólt, hisz ez a hazai, észak-indiai bazári nyelv széles rétegek számára volt érthető, de ami a legfontosabb szempont volt: vallásilag semleges volt a használata. A nemzeti mozgalom előrehaladtával ugyanis egyre több kérdés telt meg komoly politikai tartalommal és feszültséggel: ezek közé tartozott a vallás és a nyelv⁹. A független muszlim államért folytatott szeparatista kampány az urdút tűzte zászlajára, mint a Delhi környékén beszélt újind nyelv elsősorban muszlimok által használt változatát. Ezzel egy időben megindult a törekvés a szanszkrit jövevényszavakat nagymértékben befogadó nyelvi regiszter, a hindí fejlesztésére, amely elsősorban a hindú értelmiség körében vált népszerűvé. Vagyis ugyanannak a nyelvnek a különböző regiszterei szinte külön nyelvnek számítottak az irányzatok purista képviselői számára, és vallási-politikai tartalommal telítődtek. Mivel a hindusztáni nyelv alacsonyabb, kisebb presztízsű nyelvváltozata volt a Delhi környéki és észak-indiai nyelvnek, és elsősorban bazári nyelvként funkcionált, ezért mind a perzsa-arab, mind a szanszkrit jövevényszavak túlzott beáramlásától mentes volt. Körülbelül egyenlő arányban merített az urdú és hindí regiszter szókincséből, nem a szavak eredete, hanem azok elterjedtsége alapján alakította ki preferenciáit, és mind a szanszkritizált hindí, mind az arabosított urdú formákat kerülte, az egyszerűsége és érthetősége törekedett. Mindezen vonásai miatt ideális lehetett volna arra, hogy betöltse a semleges, észak-indiai és később össz-indiai összekötő nyelv szerepét.

⁹ „, Ugyanez természetesen az angol nyelvre is vonatkozott: az angolelleses érzelmek növekedésével arányosan egyre nőtt az angolt ellenzők és hindít/urdút/hindusztánit támogatók aránya. (King 1994: 6)

Az Indiai Nemzeti Kongresszus Párt 1925-ben meg is választotta hivatalos nyelvén a hindusztánit (De Swaan 2003: 81.) A nemzeti mozgalom leghíresebb alakjai, Mahátma Gándhi és Dzsaváharlál Néhrú is erőteljesen támogatták ezt. Gándhi elsősorban politikai üzenetet akart vele közvetíteni, az egységes, vallási ellentétektől mentes Indiáét, Néhrú pedig pragmatikus szempontokat követett, úgy gondolta, hogy a hindusztáni propagálása azért is célravezető, mert az a népesség nagy százalékának számára könnyedén érthető, a többieknek pedig könnyebb lehet egy másik indiai nyelv elsajátítása, mint egy Dél-Ázsián kívüli összekötő nyelv (vagyis az angolé).¹⁰ (Bakaya 1978: 122-123.)

A hindusztáni legnagyobb erényei, vagyis egyszerűsége és semlegessége azonban egyben a vesztét is okozták. Bazári nyelvváltozat lévén nem rendelkezett komoly szépirodalommal és irodalmi tradícióval. Ez heves ellenérzéseket váltott ki a hindí és urdú puristákból egyaránt. Úgy érezték, nem tűrhetik, hogy egy „alacsony” nyelvváltozat kerüljön az általuk propagált kifinomult és megtisztított nyelvváltozat helyébe. (De Swaan 2003: 81.) Az 1940-es évek elejére a szanszkritisták fölénybe kerültek, háttérbe szorítva a hindusztáni és urdú támogatóit is.

2.A függetlenség elnyerése után

α, Hindí és/vagy angol? A föderális szint problémái

Az indiai alkotmány végül 1950-ben a dévanágari ábécével írt¹¹ hindí nyelvet tette meg az ország hivatalos nyelvén. Emellett a 15 legnagyobb¹² regionális nyelv is hivatalosan elismert, „jegyzékbe vett” státuszt nyert. A gyarmatosítók öröksége, az angol, az államigazgatás addigi nyelve pedig a kiegészítő államnyelv funkcióját töltötte be azzal a kitéttel, hogy az további 15 évig használatban maradhat föderális és tagállamközi ügyek intézésére, amikor is a hindí minden téren átveszi a szerepét (Az Indiai Köztársaság Alkotmánya 1950: XVII. Rész).¹³ Ez a rendelkezés a kormánynak azt a reményét tükrözte, hogy ha elegendő időt hagynak rá, akkor a nem hindí-anyanyelvű beszélőkben is meglesz a hajlandóság a nyelv megtanulására, és 15 éven belül egész India lingua francájává válhat a hindí.

¹⁰ Néhrú emellett fontosnak gondolta megtartani az angol nyelv ismeretét is, hiszen tudta, hogy India ennek segítségével maradhat kapcsolatban a világ többi részével (Bakaya 1978: 122-123).

¹¹ A kitétel jelentősége a hindí-urdú nyelv legszembevetőbb különbségére, az írásrendszerre utal: míg a hindí lejegyzésére az indiai eredetű dévanágari írás, az urdú lejegyzésére a módosított arab-perzsa írásrendszer használatos.

¹² Külön a sorból a szanszkrit, amely csupán kulturális öröksége révén került be az alkotmányba.

¹³ Az alkotmány ugyanis arról rendelkezett, hogy minden állam saját maga választhatja meg a belső használatra szolgáló nyelvet, az alkotmányban elismert nagy, regionális nyelvek közül. (Dasgupta 2003: 22.)

A törvény azonban már születésekor kudarcra volt ítélve, hiszen a törvényhozók nem vették figyelembe a legalapvetőbb realitásokat sem. Nem vették figyelembe azt sem, hogy az angol nyelv használata mennyire mélyen és alapvetően hatotta át az indiai hivatalos szférát, oktatást és tudományos életet – és, hogy maga a hindí nyelv sem állt még készen arra, hogy ezt az univerzális szerepet átvegye tőle. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy egyáltalán nem állt konszenzus a döntés mögött¹⁴, csupán a hindí anyanyelvű, észak-indiai törvényhozók támogatták azt. A nem-hindí anyanyelvű, elsősorban dél-indiai politikusok, közalkalmazottak¹⁵ és lakosok ezt a rendelkezést a saját identitásuk és elért társadalmi-gazdasági pozíciójuk elleni támadásként fogták fel, hisz arról nem volt szó, hogy esetlegesen az alkotmányban elismert regionális nyelvek használata is lehetséges lenne az angol helyettesítésére, ez egyedül a hindíre vonatkozott (Dua 1991:112). A hindí-ellenes érzelmek magasra hágtak, és a más anyanyelvű lakosokban egyre határozottabbá vált a hindí imperializmusától való félelem. A 15 éves haladék lejártának közeledtével¹⁶ a félelem, hogy az alkotmány gyakorlati megvalósulása előnyhöz juttatná a hindí anyanyelvű indiaiakat egyre erősebbé vált. Mindez a regionális identitástudattal és büszkeséggel együtt egyre nagyobb hindí-ellenes tiltakozási hullámokat gerjesztett Dél-India szerte, Erre való reakcióként született meg a hivatalos nyelvről szóló 1963-as törvény (Official Languages Act of 1963), amely lehetővé tette az angol nyelv további használatát hivatalos célokra, a hindível kapcsolatban pedig annak csupán „progresszív használatát” írta elő. (Official Languages Act, 1963) Ez a törvény mind a hindí-párt, mind pedig az anti-hindí párt szemszögéből elégtelen megoldásnak tűnt: egyesek úgy gondolták, hogy az intézkedés lelassítja a hindí terjedését, mások pedig úgy, hogy az angol csupán megengedett, ám nem támogatott használata nem elégséges változtatás számukra. (King 1994: 6.) Az 1967-es törvénymódosítás erre adott válasza az volt, hogy továbbra is hangsúlyozta az angol nyelv szabad alkalmazhatóságát, valamint a nem-hindí területek számára vétőt biztosított az angol nyelv bármilyen téren bekövetkező lecserélésével kapcsolatban. Kikerült a törvényből az angol kiiktatásának időbeli hatálya is. (Official Languages Act, 1967 – King 1994: 6.)

Az államnyelv megválasztása, a központi kormányzattal való kapcsolattartás nyelve és az államközi kommunikáció nyelve azonban a problémának csupán egy szegmense volt,

¹⁴ A törvény csupán egyetlen szavazattal fogadtatott el. (Pal 1958: 9.)

¹⁵ Az Indiai Adminisztrációs Szolgálat (IAS, Indian Administrative Service) az egész országban egységes közigazgatási rendszert alkotó, kiemelkedő presztízsű intézmény.

¹⁶ A folyamat a tradicionálisan nagyon erős identitástudattal rendelkező Tamil Nádú államban volt a legjelentősebb, ahol 1965-ben erőszakos fordulatot vettek az események. A többi nem hindí-tagállam tartózkodott az erőszaktól, de intenzív tiltakozások folytak. (Dasgupta 2003: 22.)

amely a gyakorlatban főképp a politikusokat és közigazgatásban dolgozókat érintette. Volt azonban egy másik terület, amely a függetlenség elnyerése után szintén reformra szorult.

β, A nyelvi államok, a föderáció átértelmezése

A brit adminisztráció meglehetősen önkényesen osztotta fel indiai területeit adminisztratív egységekre; sem a nyelvi, sem az etnikai határokat nem vette figyelembe kialakításukkor. Ennek sok esetben a „*divide et impera*”-elv állt a háttérben, gyakran pedig adminisztratív szempontok.¹⁷ Erre adott válaszként az államok nyelvi alapú újrafelosztása először a 19. századi maráthá nacionalista B. G. Tilak programjában jelent meg, amely az 1920-as években Mahátmá Gándhí terveinek is részévé vált. Az Indiai Nemzeti Kongresszus Párt (INC) ennek megfelelően a helyi szervezeteit nyelvi határok figyelembevételével létesítette (Hardgrave 1993: 58). Azonban a függetlenségi küzdelem előrehaladtával egyre kisebb volt az egyetértés az elv gyakorlati megvalósításával kapcsolatban (Dasgupta 2003: 36). A függetlenség elnyerésével pedig Néhrú miniszterelnök háttérbe szorította a nyelvi államok kérdését, ugyanis úgy gondolta, hogy a gazdasági helyzet, a pakisztáni konfliktus és a világpolitikai szerepvállalás sokkal nagyobb odafigyelést érdemel. Szűk körben azt is hangsúlyozta, hogy az országnak először egységgé kell válnia, mielőtt újra feloszthatnák. Észlelte ugyanis, hogy a nyelvi különbségek sokkal mélyebb, etnikai és vallási törésvonalakat is jelentenek. (King 2008: 316-317) Semmiképp nem akarta azt, hogy a különböző nyelvi és nemzeti csoportok illetéknéppen szubnacionális bázisokat nyerve esetleg szeparatista törekvéseket fogalmazzanak meg. Biztos volt abban, hogy az újabb felosztás lassítaná a nemzetté válás és az integráció folyamatát. Az is a nyelvi alapú újrafelosztás ellen szólt, hogy tökéletes felosztás semmiképp sem volt lehetséges, nem lehetett úgy megoldani a kérdést, hogy ne maradjanak jelentős kisebbségek (Hardgrave 1993: 58). Ugyan felállított egy nyelvi államokért felelős bizottságot (Linguistic Provinces Commission), de ők Néhrúval egyetértésben 1948-ra arra az eredményre jutottak, hogy a nyelvi alapon létrejövő államok léte nem kívánatos, mivel így a regionális nacionalizmus nyerhetne teret a nemzeti egységgel szemben (King 1994: 5.).

A kérdés egészen addig nem került előtérbe, míg Srí Pótti Srírámulu, Mahátmá Gándhí elkötelezett követője, bele nem halt a telugú államért folytatott éhségstrájkjába 1952-ben. Ez haladéktalan lépésekre kényszerítette Néhrút. (King 2008: 317.) 1953-ban felállt az államok újraszervezéséért felelős bizottság (States Reorganization Commission)(King 1994: 5). A bizottság két évig tartó munkája során gazdasági, kulturális és nyelvi kérdések mellett

¹⁷ Erre az egyik legjelemezőbb példa Haidarábádé volt, ahol az urdú anyanyelvű, muszlim nizám uralkodott a telugú anyanyelvű, hindu többségen.

adminisztratív szempontokat is mérlegelt amellet, hogy különböző fórumokon tájékozódott a közvélemény állásáról. Az 1955-ös jelentés alapján történő felosztás a legtöbb déli és keleti állam számára megfelelt, elfogadták az új határokat és átalakultak. A nyugati területek és Pandzsáb lakói azonban elégedetlenek maradtak. Hosszas egyeztetések és erőszakos epizódok után (Dasgupta 2003: 40) így Bombay állam csak 1960-ban vált szét Gudzsarát és Mahárástra államokra. Pandzsábból 1966-ra váltak ki a hindí nyelvű területei (Harijána és Himácsal Pradés). Ezt követték az északkeleti államok 1971-ben, melyek az utolsó, kizárólag nyelvi alapon átszervezett területek voltak (Hardgrave 1993: 59)¹⁸.

V. Az indiai nyelvpolitika értékelése

1. Nyelvi államok: sikerek és veszélyek

Véleményem szerint az, hogy a központi kormányzat elismerte a nyelvi-kulturális alapú regionalizmus létjogosultságát, az adott körülmények között a lehető legszerencsésebb döntés volt. Nyilvánvaló volt, hogy bizonyos fajta adminisztratív átalakításra szükség van, hogy az önállósodó ország hatékonyan igazgatható legyen, és véleményem szerint ezt nyelvi alapon megszervezni ésszerű döntés volt. Ha azonos nyelvterületen működik az államigazgatás, kiiktathatóak a fordítással, tolmácsolással kapcsolatos költségek, egyszerűsödik az ügyintézés. Emellett, a hivatalos szférában lehetségessé váló anyanyelvhasználat gyakran kiterjedő politikai részvételt is eredményez (Hardgrave 1993: 55.).

Az adminisztrációs hasznok mellett véleményem szerint ideológiai téren is sikeres volt a nyelvpolitikának ez az aspektusa. Úgy gondolom, hogy az indiai társadalom törésvonalai közül a nyelvi-regionális az, amely rendező erőként létezhet a függetlenségekor deklaráltan szekuláris országban. Mivel a központi kormányzat minden esetben elutasította a vallási alapú területi felosztást (a legnagyobb igény erre a szikh vallási közösség tradicionális vidékén, Pandzsábban volt), ezért el tudta kerülni egy újabb „Pákisztán” elszakadását. Emellett természetesen a szekuláris India nem is vállalhata volna fel azt, hogy vallásokat figyelembe véve szervez át területeket.

Természetesen a nyelvi alapú szervezéssel is akadtak problémák az idők folyamán. Voltak és vannak olyan mozgalmak is, amelyek egyelőre nem értek célt, melyek közül jelentősek az ország keleti államaiban zajlók. Ezek közül egy az északkeleti államokban, elsősorban Ásszámban élő őslakos törzsnek, a bóróknak az önálló bóró állam létrehozásáért

¹⁸ Az azóta történt átszervezések okai elsősorban adminisztratív és/vagy kulturális alapon történtek. (Hargrave 1993: 59.)

folytatott harca. Ugyan a fegyveres harc beszüntetéséért cserébe 2003-ban sikerült egyezsége jutniuk a központi kormánnyal, és kialakíthattak egy autonóm régiót (Bodoland Territorial Autonomous Districts), de ez nem oldott meg minden problémát. Továbbra sem alkotnak abszolút többséget, sőt, a növekvő számú bengáli anyanyelvű, muszlim vallású bangládi bevándorlóval szemben egyre inkább kisebbségbe kerülnek. Ez az idő múlásával és az emigránsok számának emelkedésével egyre frusztrálóbb és sürgetőbb problémává válik a bórók számára.¹⁹ (Kumar 2012)

Másik hasonló jellegű mozgalom a nyugat-bengáli népiaiaké, akik az 1980-as évek végén kezdtek küzdeni egy autonóm Gurkhaföldért, amely Nyugat-Bengál Darzsiling kerületéből alakult volna meg. Elhúzódo erőszakos cselekmények és 300 halálos áldozat után a Gurkha Nemzeti Felszabadítási Front végül ígéretet kapott egy autonóm régió létrehozására (Hargrave 1993: 59), mely azonban csak 2011-ben valósult meg (Sharma, 2012)

Az autonóm régiók példája nem egyedülálló, azonban a központi kormányzat egyelőre nem tervezi további nyelvi alapon szerveződő államok kialakítását. India a jelenlegi állás szerint 28 államból és 7 territóriumból áll, melyek közül az utolsó 3 állam 2000-ben alakult. (CIA World Factbook).

Mint az a fenti példákból is kitűnik, monolitikus, homogén államok létrehozása nem volt lehetséges, de a kisebbségi nyelvhasználók aránya minden államban jelentősen csökkent a megelőző állapotokhoz képest, valamint az összes nagy regionális nyelvnek lett saját állama, és minden állam hivatalos nyelve az ott abszolút többségben beszélt nyelv lett.

A nyelvi államok létrehozása melletti döntés az elmúlt évtizedek politikai tapasztalatait számba véve szerencsésnek tekinthető. A nyelvi és kulturális alapokon nyugvó föderalista államszervezet lehetővé teszi az alacsonyabb szinten zajló politikaformálást és problémamegoldást. Lehetővé teszi a kulturális különbözőség megélését, az autonómia előnyeinek kiaknázását – a föderális kereteken belül. A kulturális konfliktusok áttekintésének megakadályozásának szempontjából is hasznos ez a fajta regionális felosztás. A centrum számára is egyszerűbb a konfliktuskezelés, könnyebb lokalizálni a problémát majd pedig a gyökerénél kezelni azt. (Hardgrave 1993: 55.).

Természetesen árnyoldalak és veszélyek is vannak a pozitív hatások mellett. A megerősödött regionalizmus gyakran vezet szűklátókörűséghez és nacionalista

¹⁹ Ennek legutolsó jelentős és véres példája a 2012 nyarán zajlott etnikai konfliktus, amelyben a bórók és a bangládi emigránsok összetűzése következtében közel száz ember életét veszítette és 300 000 ember otthonát elhagyva menekülttáborokba távozott. (Kumar 2012)

mozgalmakhoz.²⁰ A regionális pártok az országos pártok kihívóivá váltak, és gyakran felül is múlják őket népszerűségben.²¹ Gyakran felerősödik a nagyobb autonómiára való törekvés, esetenként szeparatista törekvések is jelentkeznek. (Hardgrave 1993: 59.) Azt is fontos megjegyezni, hogy bár a nyelvi államok kialakításának idején a felosztás többé-kevésbé megfelelt a nyelvi és etnikai realitásoknak, de az urbanizáció, migráció és egyéb társadalmi folyamatok következtében komoly változások álltak be az egyes államok népességének szerkezetében, amelyek nem követhetőek a stabilitásra törekvő államigazgatási rendszerben. (Brown 2003: 415.)

További nehézséget okoz, hogy az önálló nyelviségről történő határozat nagyon gyakran politikai döntés is. Gyakran nagyon vékony határvonal választja el egymástól a nyelvet és a dialektust, és az erről való döntés szinte minden esetben politikai. (Brown 2003: 415.) Véleményem szerint India esetében ez legjellemzőbb formában és a legnagyobb mértékben a hindí nyelvre igaz. A központi kormányzat eredeti szándéka a hindí nyelv minél szélesebb körben való terjesztése volt, arra a feltételezésre alapozva, hogy mivel az országban amúgy is relatív többségben vannak a hindí anyanyelvű lakosok, így elérhetővé válna a nemzeti nyelv az ország számára. Ebből egyértelműen következik, hogy a hindí nyelv dialektusainak önálló nyelvként való regisztrációja egyáltalán nem volt kívánatos. Ennek jellemző példája a hindí nyelv egy viszonylag távoli dialektusának, a methilí nyelvnek az esete. A methilínek közel 40 évet kellett várnia, hogy az Indiai Köztársaság hivatalos nyelvévé váljon (Az Indiai Köztársaság Alkotmánya :2003), azután, hogy a nagy tekintélyű Száhitja Akadémia, az indiai irodalom központi intézménye 1966-ban díjat adományozott egy methilí nyelvű műnek, ezzel elismervén annak hindítől való különbözőségét. (Száhitja Akadémia)

2. Az államnyelv utóélete

Az, hogy az újdélhi központi kormányzat kompromisszumképes volt, elfogadta a soknyelvű államiság modelljét, és hajlandó volt engedni a nyelvi államok követeléseinek valamint a hindí ellen zajló mozgalomnak, azt eredményezte, hogy az ország területi integritása megmaradt, valamint kifogta a szelet a szélsőséges szervezetek és mozgalmak vitorlájából. Teljesítette követeléseik javát: ezzel hatástalanította a mozgalmat. A nyelvi feszültségekkel ezen túl alacsonyabb szinten kénytelen foglalkozni az államigazgatás – és ez helyi szinten

²⁰ Ennek egy példája a Mahárástrában és főként annak fővárosában, Mumbaiban tevékenykedő Siv Széná (Siva Serege), amely radikális hindú nacionalista szervezet, amely a „Mahárástra a mahárástraiaké!” jelszóval a Mumbaiban élő muszlimok és dél-indiaiak ellen irányuló akciókkal vált híressé. (Hargrave 1993: 59)

²¹ Pl. Telugu Désam (Ándhra Pradés), Ászom Gana Parisad (Ászám), Akáli Dal (Pandzsáb), Marxista Párt (Nyugat-Bengál) (Hardgrave 1993: 57, 60)

valóban effektívebb lehet. (King 2003: 428.) Valamint azzal, hogy nem erőltették rá az alapvetően multikulturális és soknyelvű társadalomra a mesterséges egy nyelv – egy nemzet koncepciót, nem gerjesztettek szükségtelen indulatokat, és nem komplikálták tovább az amúgy is összetett helyzetet. (King 2003: 430.)

Az indiai törvénykezés és döntéshozatal tehát 1967-ben lehetővé tette a regionális nyelvek és az angol adminisztratív használatát is, azonban még mindig nem mondott le a hindí terjesztéséről és népszerűsítéséről. Ebben az oktatási rendszer és a populáris kultúra is segítségére van. A nem hindí anyanyelvű területek alap- és középfokú oktatási intézményeiben nagyon gyakori a hindí nyelv második nyelvként való oktatása, és az össz-indiai lakosság jelentős hányada nyilatkozza azt, hogy ért hindíül. A tömegkommunikáció terjedésével egyre több ember számára válnak fogyaszthatóvá a hindí nyelvű sajtótermékek, televízió csatornák és példátlanul népszerű hindí filmek. Ezek nagyon komolyan hozzájárulnak a hindí terjedéséhez és népszerűbbé válásához. Létezik azonban egy olyan folyamat is, amellyel mind a hindínek, mind pedig a regionális nyelveknek szembe kell nézniük: ez pedig az angol nyelv térhódítása.²² Az angol szinte teljes mértékben monopol helyzetet élvez a felsőoktatásban és az igazságszolgáltatásban.

Mind a hindít, mind pedig a regionális nyelveket egyre jobban áthatja az angol, keveréknnyelvek jönnek létre, amelyek egyre népszerűbbé válnak, elsősorban a fiatalok körében (pl. hindí és angol keveredéséből létrejövő *hinglish*; valamint a pandzsábi és angol fúziója, a *punglish*). Az angol nyelv ismerete státuszszimbólumként is funkcionál, az elithez való tartozás egyértelmű követelménye ez. (Valamint a modernizáló, előrehaladó, számítógépes hatalom Indiáé is.) (De Swaan 2008: 71-86.) Véleményem szerint, ezzel az angol hasonló funkciót tölt be, mint korábban a szanszkrit vagy a perzsa: az elit, a kultúra és a föderális szintű államigazgatás nyelve, amely komoly hatással van a vernakuláris nyelvekre, és átalakulásukhoz vezet – de semmiképp nem vezet teljes megsemmisülésükhöz, mint azt egyes borúlátó előrejelzések ígéri.

²²A déli államok kifejezett politikája a minőségi angoloktatás a hindí terjedésének ellensúlyozására (De Swaan 2003: 86)

Bibliográfia

Felhasznált szakirodalom:

ABIDI, S.A.H. – GARGESH, Ravinder: Persian in South Asia. In: Language in South Asia. Szerk.: Braj B. Kachru, Yamuna Kachru, S.N. Sridhar. Cambridge University Press. Cambridge, 2008.

ANNAMALAI, E.: Contexts of Multilingualism. In: Language in South Asia. Szerk.: Braj B. Kachru, Yamuna Kachru, S.N. Sridhar. Cambridge University Press. Cambridge, 2008.

BAKAYA, R.M.: The Need for a Clear-Cut Language Policy. In: Indian Bilingualism. Proceedings of the symposium held under the joint auspices of Kendriya Hindi Sansthan and Jawaharlal Nehru University February 1976. Szerk. P. Gopal Sharma és Suresh Kumar. Kendriya Hindi Sansthan. Agra, 1977.

BROWN, Michael E.: Language Policy and Ethnic Relations in South Asia. In: Fighting Words. Language Policy and Ethnic Relations in Asia. Szerk.: Michael E. Brown, Sumit Ganguly. Harvard University. Cambridge, 2003.

CRYSTAL, David: A nyelv enciklopédiája. Osiris Kiadó. Budapest, 2008.

DASGUPTA, Jyotirindra: Language Policy and National Development in India. In: Fighting Words. Language Policy and Ethnic Relations in Asia. Szerk.: Michael E. Brown, Sumit Ganguly. Harvard University. Cambridge, 2003.

DE SWAAN, Abram: A nyelvek társadalma. A globális nyelvrendszer. Typotex Kiadó. Budapest, 2004.

DUA, Hans R.: Language Planning in India: Problems Approaches and Prospects. In: Focus on Language Planning: Essays in Honour of Joshua A. Fishman. Vol.3. Szerk.: David F. Marshall. Johns Benjamins Publishing Company. Amsterdam, 1991.

FOLK György: India – a végletek birodalma. HVG Kiadó. Budapest, 2007.

HARDGRAVE, Robert L.: India: the Dilemmas of Diversity. In: Journal of Democracy, Vol. 4. No. 4. 1993. október. The Johns Hopkins University Press. Baltimore, 1993. pp. 54-63.

KING, Robert D.: Language, politics and conflicts in South Asia. In: Language in South Asia. Szerk.: Braj B. Kachru, Yamuna Kachru, S.N. Sridhar. Cambridge University Press. Cambridge, 2008.

KÖRTVÉLYESI Tibor: Szanszkrit nyelvtan. A Tan Kapuja Buddhista Főiskola. Budapest, 2006.

KUMAR, Hari: Panic Radiates From Indian State of Assam. The New York Times. 2012.08.18.

Elérhető itt: http://www.nytimes.com/2012/08/18/world/asia/panic-radiates-from-indian-state-of-assam.html?pagewanted=2&_r=0

Utoljára letöltve: 2012.01.04.

MARSHMAN, John Clark: The History of India. From the Earliest Period to the Close of Lord Dalhousie's Administration. 1867.

Elérhető itt: <http://www.ibiblio.org/britishraj/Marshman3/index.html>

Utoljára letöltve: 2013.01.03.

NÉGYESI Mária: Hindi. In: A világ nyelvei. Szerk. Fodor István. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2000. p. 520-530.

Official Website of Jharkhand: The Birth of the State.

Elérhető itt: http://www.jharkhand.gov.in/AboutState_fr.html

Utoljára letöltve: 2013.01.04.

PATTANAYAK, D. P.: Language Planning and Language Development. In: Indian Bilingualism. Proceedings of the symposium held under the joint auspices of Kendriya Hindi Sansthan and Jawaharlal Nehru University February 1976. Szerk. P. Gopal Sharma és Suresh Kumar. Kendriya Hindi Sansthan. Agra, 1977.

PAL, Radhabinod: A common language cannot be planned. In: Modern India Rejects Hindi. Report of the All India Language Conference. Association for the Advancement of National Languages of India. Szerk.: Sri K. K. Sinha. Calcutta, 1958.

Sahitya Akademi: Akademi Awards Information

Elérhető itt: [http://sahitya-akademi.gov.in/sahitya-](http://sahitya-akademi.gov.in/sahitya-akademi/showSearchAwardsResult.jsp?year=&author=&awards=AA&language=MAITHILI)

[akademi/showSearchAwardsResult.jsp?year=&author=&awards=AA&language=MAITHILI](http://sahitya-akademi.gov.in/sahitya-akademi/showSearchAwardsResult.jsp?year=&author=&awards=AA&language=MAITHILI)

Utoljára letöltve: 2013.01.04.

SHARMA, Anuradha: A Conversation with: Gorkha Leader, Bimal Gurung. The New York Times. 2012.03.27.

Elérhető itt: <http://india.blogs.nytimes.com/2012/03/27/a-conversation-with-gorkha-leader-bimal-gurung/>

Utoljára letöltve: 2013.01.04.

SOMI Anna: Dravida nyelvek. In: A világ nyelvei. Szerk.: Fodor István. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2000.

WOJTILLA Gyula: A mesés India. A legrégebbi magaskultúrától a XVIII. Századig. Gondolat. Budapest, 1988.

ZASTOUPIL, Lynn – MOIR, Martin szerk.: The Great Indian Education Debate. Documents Relating to the Orientalist – Anglicist Controversy, 1781 – 1843. Curzon Press. Richmond Surrey, 1999.

Felhasznált források

Abstract of Speakers' Strength of Languages and Mother Tongues – 2001

Census of India, 2001.

Elérhető itt:

http://censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement1.htm

Utoljára letöltve: 2012.11.17

Az Indiai Köztársaság alkotmánya. 1950.

Elérhető itt:

[http://lawmin.nic.in/olwing/coi/coi-english/Const.Pock%20Pg.Rom8Fsss\(23\).pdf](http://lawmin.nic.in/olwing/coi/coi-english/Const.Pock%20Pg.Rom8Fsss(23).pdf)

<http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>

Utoljára letöltve: 2012.11.22.

CIA: The World Factbook – India

Elérhető itt: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

Utoljára letöltve: 2012.12.31.

Distribution of the 22 Scheduled Languages- India/ States/ Union Territories - 2001 Census
Census of India, 2001.

Elérhető itt:

http://censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/parta.htm

Utoljára letöltve: 2012.11.17

Mellékletek

Az Indiai Köztársaság alkotmányában felsorolt hivatalos nyelvek (Scheduled Languages) és beszélőik száma:

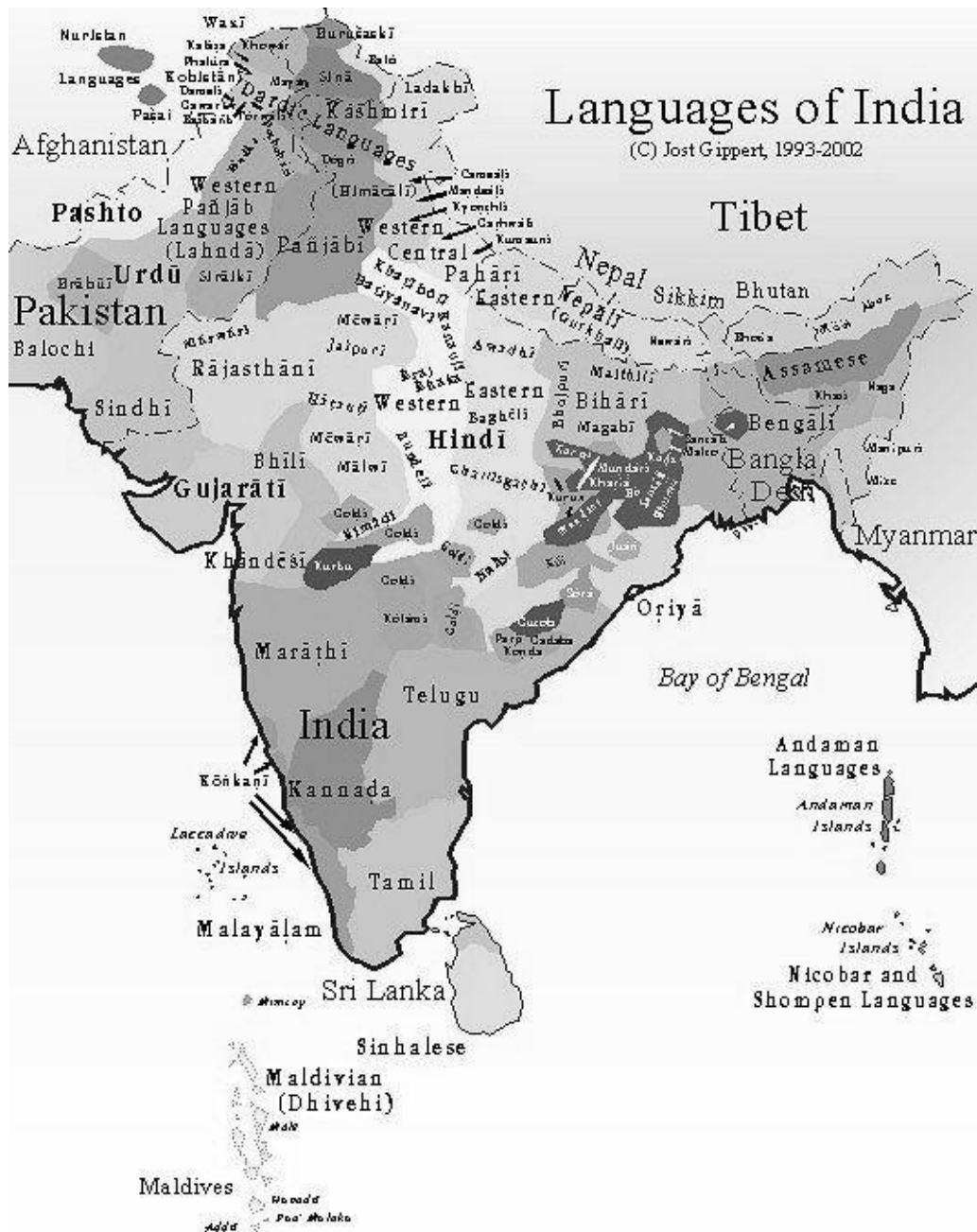
Nyelvek	Beszélők száma (fő)
Ásszámí	13,168,484
Bengáli	83,369,769
Bóró	1,350,478
Dógrí	2,282,589
Gudzsarátí	46,091,617
Hindí	422,048,642
Kannada	37,924,011
Kasmíri	5,527,698
Kónkaní	2,489,015
Maithilí	12,179,122
Malajálam	33,066,392
Manipurí	1,466,705
Maráthí	71,936,894
Népáli	2,871,749
Orijá	33,017,446
Pandzsábí	29,102,477
Szanszkrit	14,135
Szantálí	6,469,600
Szindhí	2,535,485
Tamil	60,793,814
Telugú	74,002,856
Urdú	51,536,111

A táblázat forrása: www.censusindia.gov.in

India és az Európai Unió összetettsége, diverzitása néhány adat tükrében

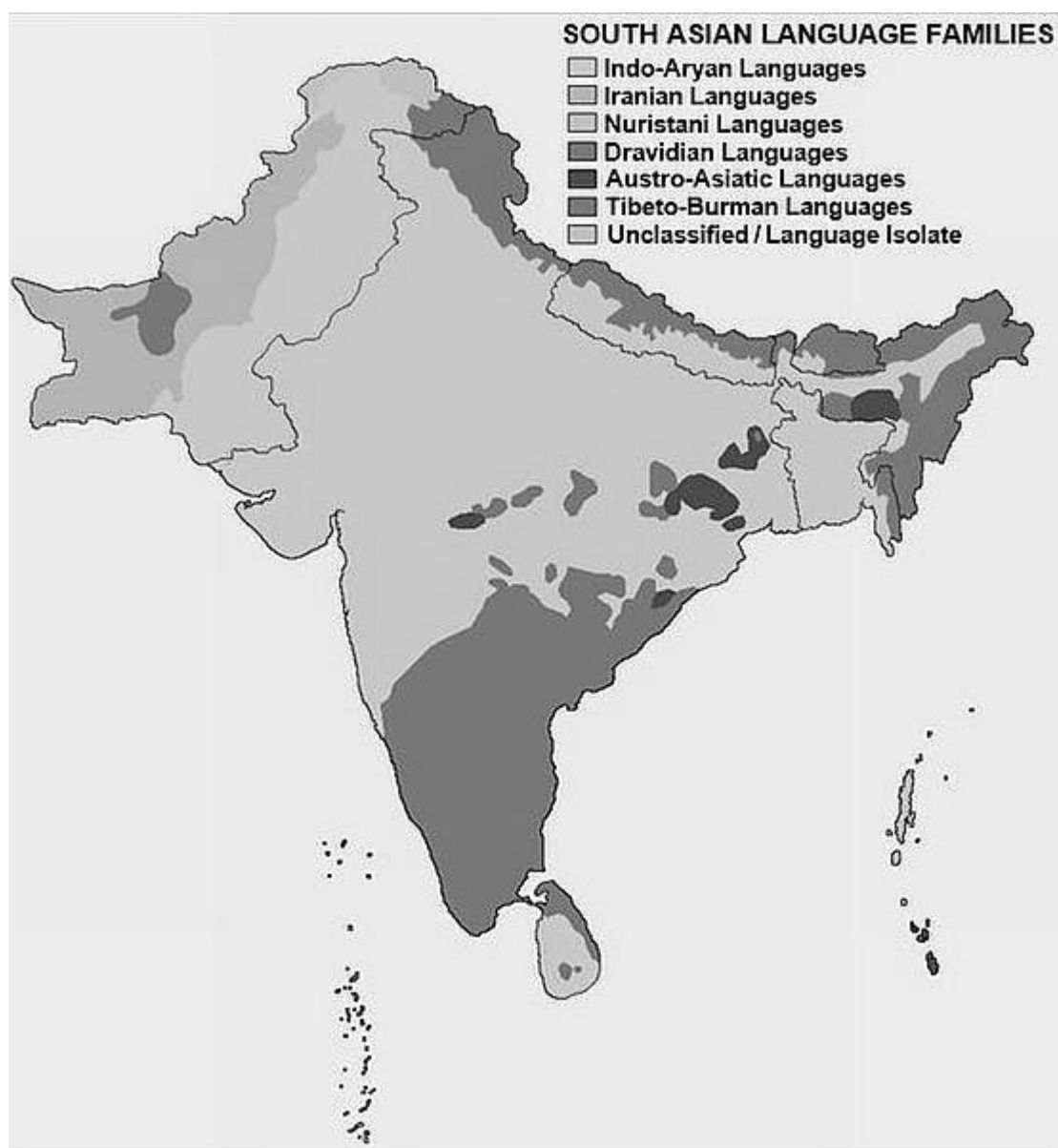
	EU	India
Tagországok száma	27	28+7
Népesség (millió fő)	496	1060
Nagy vallások és felekezetek (1 millió hívó felett)	11	28
Jövedelmi diverzitás (jövedelmi Gini-index)	30,5	46
GDP-diverzitás (legnagyobb és legkisebb tagországi GDP viszonya)	1:5	1:3
Kasztok	1	3000
Beszélt nyelvek (10 000 fő fölött)	64	125
Nagyvárosok (1 millió lakos felett)	16	18

(Folk 2007: 130)

1. ábra: a modern India nyelvi térképe

A térkép forrása <http://titus.uni-frankfurt.de/didact/karten/indi/indimc.htm>

2. ábra: Az indiai nyelvcsaládok

A térkép forrása: http://en.wikipedia.org/wiki/File:South_Asian_Language_Families.jpg